

پول کاغذی

تعریف پول کاغذی :

پول کاغذی ورقه یا سندی است کتبی یا چاپی که بموجب آن پرداخت وجه معلوم و معینی برویت یا بوعده تعهد یا قبول یا وعده شده است .

اقسام پول کاغذی :

بدیهی است در آغاز کار که لزوم ایجاد پول کاغذی احساس شد این پول بشکل بسیار ساده‌ای پیدایش یافت و یک گونه بیش نبود، ولی چون تدریجاً باقتضای توسعه دامنۀ عملیات اقتصادی و فعالیت‌های بازرگانی، امور مالی و پولی توسعه یافت پول کاغذی نیز بنوبت خود باشکال مختلفی در آمد که عمده آنها از اینقرار است :

- ۱- برات
- ۲- سفته (فته طلب)
- ۳- چک - چک مسافری - چک مستند
- ۴- اسکناس
- ۵- حواله بستی
- ۶- سایر انواع برگهای بهادار .

چون منظور ما از بحث در این موضوع مزید آشنائی برشته‌های مختلف علم سکه‌شناسی است و فعلاً کاری باموری که صرفاً جنبه اقتصادی و بازرگانی را دارد نداریم پس تنها بگفتگو در اطراف «اسکناس» بسنده میکنیم :

نخستین باری که يك نوع پول کاغذی رواج یافت :

مقدمه باید متذکر شد که « پول کاغذی » را بطور کلی به « پولهای غیر فلزی » گویند. خواه این پولها از کاغذ ساخته شده باشد خواه از چرم یا پارچه یا از چیزهای دیگر .

با توجه باین توضیح مختصر میتوان نخستین پول کاغذی که رواج یافت پولی را دانست که در قرن چهارده میلادی در دوران سلطنت مینگها در چین بکار رفت و این بدعت در زمان گیخاتو از چین بایران سرایت نمود و در نتیجه مضیقه مالی دولت خواست پول کاغذی یا چرمی را اجبار بر مردم تحمیل کند، ولی مورد قبول عامه قرار

نگرفت و بشکست منتهی شد؛ پس چین نخستین و ایران دومین کشوری بود که اقدام بنشر پول کاغذی نمود. (۱)

دادوستد پولی و بانکی در دوره های پیشین :

اگر بخواهیم در این باره دقیق تر قضاوت کنیم و حق مطلب را بخوبی ادا نمائیم باید افتخار رواج امور پولی و بانکی را ببابلیان بدهیم، زیرا بابلیان بودند که خیلی پیش از چینیان باین امر که یکی از مظاهر عمده تمدن بشری است دست زدند :

مردم بابل که باقتضای استعداد اقلیمی و طبیعی بیش از دیگران بفیض پذیرش تمدن و تهذیب نایل شدند در امور بازرگانی و مالی و پولی نیز بر سایرین گوی سبقت ربودند. این حقیقت در مجموعه احکام هامورابی که در حدود ۳۹۰۰ سال پیش تدوین یافته بخوبی نمایان است. در این مجموعه که مهمترین و معتبرترین و کهنه ترین سند کتبی است که از عهد باستان بدست آمده نکاتی چند راجع بمقررات بازرگانی و دریافت حق العمل و گرفتن وام و دادن سپرده و سایر مسائل مشابه مندرج است و نیز لوحه ها و آجرهائی در خرابه های بابل کشف شده که دلیل رواج بازار دادوستد در آن روزگار است : مثلاً یکی از این لوحه ها سندی است مشعر بر نقل و انتقال پول از شهر « بابل » بشهر « لارسا ». آیا حق نیست که همین لوحه که جنبه مالی و ارزش پولی را دارد نخستین پول از نوع خود بدانیم؟ قرائن و اماراتی در دست است که در ۲۷۰۰ سال پیش يك نوع عملیات بانکداری در بابل رواج داشته، حتی در معابد بابلی از مردم سپرده می پذیرفتند و وام میدادند و ربح دریافت میداشتند .

علم بانکداری و رباخواری از بابل بفرنیقیه رفت و از آنجا بدست یهودیان افتاد و چون طبق معتقدات مذهبی آنها دریافت ربح از همکیشان خود حرام ولی از دیگران مجاز بل از شیر مادر هم حلال تر است و چون یهودیان در این سالیان دراز از دریافت ربح و ربا سودهای فراوان و بیشماری ربوده اند پس تا با امروز از این نوع معاملات پرسود نزولی دست نکشیده اند، تا اینکه تخصص در این گونه معاملات از خصائص و سجایای نژادی آنها شده است .

در ایران باستان :

کشور کهن سال ایران نیز که از تمدن باستانی بهره مند و از این حیث با کشور همجوار خود بابل همعصر و همردیف و مساوی بوده از جهت تشکیلات پولی و مالی نیز سوابق بسیار ممتد تاریخی داشته است : باستانداری سی هزار لوحه گلی که در اواخر سال ۱۳۱۲ در تخت جمشید کشف شده و دو سال بعد برای قرائت با آمریکا ارسال شد و بوسیله خاورشناس شهیر آقای کامرون خوانده و ترجمه و منتشر گردید در زمان داریوش بزرگ ایران دارای چنان سازمان مالی و پولی و اداری بوده که بمراتب از سازمانها و کاغذ بازیهای این عصر منظم تر و معتبرتر بوده است . اینک بنقل ترجمه یکی از این سی هزار لوحه که بخشی از بایگانی خزانه داری شاهنشاهان هخامنشی را تشکیل میداده است میپردازیم و همین لوحه در حکم حواله مالی است : «ایشماندا به مافوق خود براد کامای خزانه دار اطلاع میدهد که مبلغ هشت کارشا و هفت شکل

عکس یکی از لوحه های مکشوفه در تخت جمشید

نقره بایستی بکار گران سنگ تراش مزدور مصری (و شاید کارگران اهل شام) که از مصر به پارسه (تخت جمشید) آمده سنگ تراشی میکنند و اکنون کتیبه های ایرانرا میسازند و خودتان نیز مسئولیت کارشان را عهده دار میباشید بابت مزدشان پرداخته شود . این پرداخت نقدی نبوده گوسفند داده میشود و هر گوسفند به ازای سه شکل نقره تسعیر میگردد ... » (۱)

همین يك لوحه از سی هزار لوحه مكشوفه چه اطلاعات گوناگون وسودمند و جالب توجه بما میدهد؛ نشان میدهد كه: امور مالی و حسابداری تا چه پایه نظم و نسق داشته، سازمانهای اداری چقدر منظم بوده، شاهنشاهان هخامنشی چه توجه و عنایتی نسبت بساختمان كاخهای خود داشته‌اند، كارگران و هنرمندان را از چه كشورهای دوری می‌آوردند و تشویق می‌كردند، شاهنشاهی ایران چقدر توسعه داشته، در پرداخت دستمزد كارمندان چه دقت و مراقبتی مبذول میشده، دستمزد و بالطبع سطح زندگانی كارگران چگونه بالا بوده، تا چه اندازه ایران از آسایش و امنیت برخوردار بوده، ایران باستان چقدر متمدن و ثروتمند بوده، مظاهر گوناگون تمدن ایران عزیز تا چه پایه توسعه داشته.... ثبت و ضبط و بایگانی كردن همین اسناد و مدارك خزانهداری در آن زمان خود بهترین شاهد مدعی ماست. (۱)

طرز جمع آوری اسكناس:

البته تعداد كسانی كه بجمع آوری اسكناس (از لحاظ مجموعه) مبادرت میکنند نسبت بگرد آوردندگان سكه خیلی كمتر اند. این اشخاص وقتی كه باین كار میپردازند بعضی اوقات تنها باسكناس اكتفا نمی‌كنند بلكه گاهی در صدد گرد آوردن سایر انواع

۱- در سال ۱۳۲۴ كه بنا بدعوت دولت امریکا بدانجا رفته بودم روزی كه طبق برنامه بدانسگاه شیکاگو رفته بودم چون میدانستم كه دوتن از دانشمندان و خاورشناسان شهیر در دانشگاه نامبرده بكارهای علمی و تحقیقی و بخصوص باستان شناسی اشتغال دارند بدین آنها شتافتم. وقتی وارد اطاق كاركارمن (مترجم و ناشر لوحه های تخت جمشید) شدم دیدم در میان انبوه كتابهای خاور شناسی و لوحه های باستانی كم است. بمجردیكه نگارنده افتخار آشنائی اورا حاصل كردم دست گرمی بمن داد و با بشاشت و خوشروئی گفت: افتخار كنید شما ایرانی هستید، همین حالا مشغول خواندن لوحه ای بودم كه طی آن داربوش بزرگ بخزانهدار كل خود اجازه میدهد چند رأس كوسفند از كله های شاهنشاهی بدختر شاهنشاه تحویل دهد. پس این نیاگان با مجد و عظمت شما بوده اند كه در آن روز گزانی كه هنوز اسم و رسمی از ما امریکائیان در جهان نبود چنان سازمانهای اجتماعی و انتظامات اداری را فراهم آورده بودند كه سلاله شاهنشاه محض دریافت چند كوسفند برای مصرف آشپزخانه خود ناچار بود فرمان كتبی از پدر تاجدار خود بر خزانهدار كل شاهنشاهی بدست آورد.

پولهای کاغذی از قبیل چک بانکهائی که ورشکست شده یا بجهت دیگر از میان رفته اند همت میگذارند.

اسکناس شناسی بیشتر شبیه به سکه شناسی است تا سکه شناسی. پس در گرد آوردن اسکناس نکات ویژه ای رعایت میکنند از قبیل اینکه: در چاپ آنها اشتباهاتی رخ داده باشد، شماره حذف یا تکرار شده باشد، رنگ آمیزی چاپ مکرر یا بالا و پایین شده باشد، سالم و پاکیزه و تانخورده باشد و اگر اسکناس کمیابی را بدست آورند که تا خورده باشد ناچارند بهرمت آن پردازند و روی آن اتو بکشند و آنرا صاف کنند.

مناسبات اسکناس شناسان:

اسکناس شناسان برخلاف سکه شناسان و سکه شناسان هنوز رغبت چندانی در تشکیل انجمن های بین المللی نشان نداده اند و حتی در انتشار نشریات جامعی کوتاهی ورزیده اند و بیشتر مایل اند گمنام و مجهول باشند، در صورتیکه سکه شناسان و سکه شناسان دارای تشکیلات بسیار مهم بین المللی هستند، مرتباً و مکرراً کتابها و مجلات بسیار سودمند منتشر میسازند، پیوسته به تحقیقات و مطالعات علمی خود ادامه میدهند، کنفرانسها میدهند، نمایش های بین المللی فراهم میآورند، و علماً و عملاً در پیشرفت و توسعه تخصص خود کوشا هستند.

ارزش مادی مجموعه اسکناس:

برای نشان دادن اهمیت و ارزشی که يك مجموعه از اسکناسهای باطل شده ممکن است دارا باشد بذكر يك مثال میپردازیم: چندی پیش روزنامه مهم نیویورک تمایس خبر مفقود شدن مجموعه اسکناسی را در لندن انتشار داد که مشتمل بر ۷۰۰۰۰ قطعه اسکناسهای مختلف بود و هر چند ارزش صوری و ظاهری این اسکناسها (طبق بهایی که روی آنها مندرج بود) بالغ بر ۳۰۰۰۰۰۰۰۰ دلار یا ۲۵۰۰۰۰۰۰۰۰ ریال بود ولی بهای واقعی جاری آنها ۲۵۰۰۰۰۰۰ دلار یا ۲۲۵۰۰۰۰۰۰ ریال بنرخ کنونی) بوده است.